

Tak mě dali do Boudy

A kdyby jen do dřevěné, ale ono do aluminiové. Venku se stabilně producovalo pár prkynkářů s kolečkama, idiotsky, zřejmě celé hodiny, celé dny, půl života. Mlátili s nima o dlaždice, šťastní, když se z luftu strefili po výskoku zase na to umělohmotný prkno. Pochopitelně s adekvátní náhradou bolševických pionýrských šátků – bejsbólými kšiltovkami. Fakt je, že člověka nechali projít. Takže úplně vygumovaný nejsou. Novou odrůdou, co se na oné piazzetě ND vyskytuje, jsou akrobatičtí bicyklisté, do zblbnutí opakující všelijaké přeskakovaní přes kolo a kolem dokola. Každý den, každý den, každý den, jak má Bondy psáno v jedné básni.

Každý den, každý den, každý den

A tak I já jsem chodil do práce, každý den, každý den, každý den. Mlet svoje dvacetiminutovky z Bondyho veršů z 50.let. Vymyslel jsem takový úhybný manévr – abych nemusel říkat pořád to samé, sestavil jsem si původně čtyři dvacetiminutovky (těch 20 min. byl limit). Tu první jsem vyškrtnul hned – sbírku Totální realismus. Myšlenkově sice nejzávažnější, ale v podmínkách Boudy naprosto nerealizovatelnou. Podobně vzal za své i II.díl Kádrového dotazníku, věnovaný Bondyho Julii, byť na premiéře přednesený. Společný důvod: za tam panujících podmínek nelze. Hluk okolních tří současně provozovaných produkcí, oddělených jen sametovými závěsy, to vylučoval. Expresivní pojetí Bondyho hříček, provozovaných našimi předními seriálovými herci, navyklými navíc hlasitějšímu hereckému projevu z nadbytečně velké scény ND, kdyžtě byli navíc bodáni do slabin mladistvými režiséry, kteří viděli Bondyho jen prvoplánově a jako Maryšu, snažíce se o co nejvýstřednější vizuální projev, nedalo civilním lyrickým veršům EB možnost předvést se v jeho méně známé poloze. A tak jsem nakonec doplnil určitou satirickou polohu hříček poezí z 1.poloviny 50.let. Ve dvojí verzi.

Mladí ležáci, staří žebráci

A zjistil jsem to, co jsem v poslední době začínal tušit už i na své domovské scéně, že mladí civí, nic nechápajíce. Kromě toho, že patrně už neví ani kdo to byl Stalin, možná ani Hitler, nepochopí, proč lze srovnávat onen tzv.komunismus s nacismem, nic jim neříká maršál Buďonyj na koni, tedy kromě neznalosti běžných kulturních a historických faktů, což by mělo patřit k základním vědomostem svobodného občana naší společnosti, ztrácejí i schopnost poznat humor, dnes všeobecně nahrazovaný srandou za každou cenu a sprostotou, ať už dvojsmyslnou nebo přímo jednoznačnou. Miluji úvodní větu z Bondyho Poslední legendy: „Jednou seděl Bondy v kavárně a pozoroval oblohu.“ Dříve to tu a tam občas zašumělo při této větě vět. Dnes – nic. Ale možná i proto, že dnes už nejsou kavárny, kde by si člověk mohl sednout a pozorovat oblohu. Dnes možná ani lidé nedovedou si sednout a pozorovat oblohu. O mladých nemluvě. Ti jsou spíš naučení poskakovat do rytmu, debilně zvedat ruce s věčky nebo se svíčkama a klátit rukama nad hlavou, sledující při tom pár duševně poddimenzovaných přestárých pitvorů, obsesivně souložících s elektrickými kytarami, energicky přes pódium pochodujících uřvaných tzv.zpěváků, provozujících jakýsi hysterický beat, vydávaný za metál a pod.odrůdy, plundrující původně lidskou podstatu mladého člověka. Jdeme dál

- dobrá, chápu, že bez znalosti kontextu oficiální tvorby básníků 50.let nejsou patrně dost významově srozumitelné Bondyho něžně parodické dadaistické verše z okruhu JZD. Ale ony dovedou zabloudit i v oblast čisté poezie, v surreálno – a i tam narazí jen na tupě zírající zraky oné už „posametové“ generace. Dokonce ani Bondyho dada je neosvítí, neb je jiného druhu než dikobrazí, těžkopádné dada sklepáků. A jemný humor Bondyho veršů, podsklepený smutkem člověka, odsouzeného k existenci v životních podmínkách 50.let? Nejsou s to jej zaregistrovat. Bodejt by ano, když jsou jim denně, údajně k zábavě, servírovány tak obludné zhovadilosti jako jsou Tele-tele, Go-Go šou, upocená sportácká Guinnessova kniha rekordů, odporné duševně i fyzicky pornografické reality šou a všechny ty růžové seriály jakoby ze života, plynule navazující na prznění vkusu nevíňátek, na nichž rejžují Dádinky Patrasové a infantilní Nesvadbové... A kdyby jen to, ono následuje ještě nekonečné atd.atd. Ale tím už nejsou postiženi jen ti mladí, ale przní se tím už I celý národ.

Není Čech jako Čech, tak jako dřív nebyl Němec jako Němec

Ale byla i řada jedinců, kteří věděli oč jde, kteří se na člověka při odchodu usmáli, někteří poděkovali, ba i ruku podali. Od těch člověk pochytil trochu sil, aby s minutovou přestávkou začal pro další část publika, které se prostřídávalo u všech produkcí. Pokaždé bylo jiné, takže se člověk neměl čeho chytit. Když se sešli náhodou ti dobří diváci - i to se za těch 10 představení asi třikrát přihodilo! - byl to až omračující kvalitativní rozdíl. A člověk měl příjemný pocit, že to, co dělá, má snad i nějaký smysl..

Podivnou shodou okolností ale seděl skoro pokaždé v první řadě někdo, kdo dokázal v té vřavě dokonale usnout. (Po probuzení na konci pořadu dokázal ovšem s ostatními zatleskat!) Většinou starší lidé, kteří přišli do Boudy na Bondyho omylem. (Jó, to se ti to spí...) Ve spojení s mladistvými tupci to byla dokonalá kombinace.

Ale i v průměru to byl děs. Leč bylo mi řečeno, že tihle diváci, ve srovnání s těmi, co chodí do kamenného ND, jsou bystří a vnímaví. A já si začal stonásobně víc než dosud vážit těch našich, krytových. I když jich k nám chodí míň. Za těch zhruba 10 dnů mě tady vidělo tolik diváků, co u nás za 3 měsíce. Přijde mi to přece jen trochu nespravedlivé.

Jako Robinson Crusoe

Nepříjemné bylo, že do zadních řad diváků jsem neviděl, jsa osvětlen jen stolní lampičkou, jako bych byl i ve skutečnosti trosečník, vržený na neobydlený ostrov. I komunikace s diváky byla ztížená, protože jsem je vnímal jen když kolegové v sousedních kójích náhodou neřvali. Takže člověk se musel sám vnitřně nabudit, aby nesklouznul do mechanické machy, což bylo značně vyčerpávající.

Jako duchové dostavili se i Bondy s Julíí

Dalším a ne zrovna zanedbatelným faktorem bylo, že jsem při přednášení textů viděl Bondyho i s Julíí, u nás, tehdy ještě v Bytovém divadle, hned po převratu, jak jsme hrávali doma, protože jsme neměli kde hrát... Viděl jsem Zbyňka, jak se se mnou vítá, jak po představení mluví

s lidmi... Jednou před produkcí z jeho poezie jak přišla Julie za mojí ženou a říkala jí: „Irenko, prosím vás, řekněte Radimovi, ať tam nedává ty verše o té zácpě a takové ty přisprostlé... Vždyť on má také jiné, krásné – třeba o tom starém františkánovi...” - „Ale tak mu to řekněte sama,“ poslala ji za mnou. Za chvíli se vrátila. „Řekla jste mu to?“ - „Řekla.“ - „A co on?“ - „Poslal mě do prdele...” Ale když jsem je pak přednášel, smála se tak jako ostatní. Na tuhle příhodu jsem si vzpomněl vždycky, když jsem v Boudě říkal právě tyto verše... Soustředit se přitom jen na samotný přednes byl velice náročný a složitý úkon. I když i Zbyněk i Julie byli tiší. A pokaždé se usmívali

Leden na vsi

Pominu-li své výhrady k výstřednímu způsobu inscenování Bondyho hříček, aniž měli režiséři alespoň vágní ponětí o existencialismu, což by také nebylo k zahzení (ovšem velice jsem obdivoval, jak kamení kolegové bravurně zvládali expresivní hlasový projev, čtyřikrát po sobě opakovaný(!), aniž by došlo byt jen k jedinému infarktu), dalo mi podnět k zamyšlení divadelní řešení závěrečné části večera, prováděné dle metody Stanislavského, při čemž interpret předváděl, jako že je Bondy. Prostě nafasoval sice literární text, ale navzdory této skutečnosti jej na scéně jako tvořil, vymýšlel si jej. A čas od času ho divadelní sluha polil kýblem vody. Což měla být metafora. (Bavil jsem se o tom později s jednou z osmdesáti dramaturgyň. A tohle mi právě řekla. Moje námitka, že metafora musí organicky vyrůst z textu a nemůže být takto stupidní a navíc tak ilustrativní, že to ani metafora není, nebyla přijata.) Výsledný dojem byl pro mne otřesný. A nejen pro mne. Před boudou, kam jsem se v trýznivé tísní utekl, neuroticky, jako tygr v kleci přecházela mladá dívka, mimochodem velice pohledná, jak se později ukázalo studentka alternativního herectví na DAMU, měla vytřeštěné oči a rozčileně rozhazovala rukama v mém monologu. Pak jsme seděli vedle sebe, snažil jsem se ji uklidnit, vysvětloval jí, v čem spočívají taje tohoto druhu herectví, ale nedařilo se mi to. Abych se přiznal – nešla mi ta obhajoba od srdce. Protože jde-li o literaturu, nelze ji realisticky inscenovat, to je přece jasné jako ta cedulka ve vlacích, že ve stanici nelze. Ono ale přednést text a jít jen po myšlence, to se asi na takzvaných uměleckých školách neučí. Bylo škoda energie na tento druh falešného patetického přednesu, zcela zabíjejícího myšlenkovou strukturu textu. Ale herec to vlastně odnesl za režiséra. A ten by měl mít cit pro žánr.

Tak, jak to předvedl Ivan Jirous, jehož hendykepem byla pouze nadměrná délka této prózy, volající po krácení..I když mne trochu zklamal, protože jsem logicky předpokládal, že tomu polévači dá přes držku.

I k pornografii musí mít člověk talent, o předpokladech nemluvě

Z čeho jsem byl ovšem tumpachový, byly Buchty a loutky, věhlasný spolek, těšící se už všeobecné přízni skoro všech. Ocenil jsem jejich vynikající nápad, spočívající v tom, že diváci dostali sluchátka a v nich byl puštěný plejbek. Tím se vyhlali z toho hlukového bordelu a mně přišlo líto, že jsem na to nepřišel sám u Bondyho poezie. I za cenu, že bych při tom plejbeku jen naprázdno otvíral ústa a tvářil se, že přednáším. (Přitom někteří kritikové v denním tisku psali, že jejich představení utrpělo hlukem okolních produkcí!) A pak následovalo totální poničení Bondyho hříčky „První večer s maminkou“. Chlapci si vůbec neuvědomili o co jde, a tak to provedli jako

kašpařinu, zlákáni podtitulem „Útěcha z pornologie“. A protože se jim to zdálo moc krátké, tak to Bondymu dodělali: doplnili to vedlejším příběhem, kterým tomu dali jakýsi rámec, jenže místo aby existoval někde v druhém plánu, dostal se jim do prvního a „První večer“ se jim dostal komplexně do plánu druhého. V hlavní roli pak nebyl Egon Bondy se svou agresivně protiměšťácky vyhocenou hrou, ale docent Mareček (nedělám si legraci, opravdu: docent katedry loutkové a alternativní tvorby DAMU, kde dokonce vede jeden ročník!), samolibě se promenující na jevištětku a obklopen „vtipnými“ výjevy a diletantským herectvím svých naprosto netalentovaných kolegů (pozor! nikoli naivním! to má své kouzlo!), rovněž vrchovatě naplněnými narcisistickou hrdostí nad svým uměním. Ze všeho je tak dokonale udělaný guláš, že nakonec unikne i sama pointa.

Co ovšem bylo skvělé, bylo scénické a výtvarné pojednání frašky. Nejsem si ovšem jist, patřilo-li k Bondymu, protože vycházelo právě z onoho zprzněného divadelní předlohy.

Musím se ovšem přiznat, že proti této partičce kamarádů jsem poněkud zaujat od doby, kdy nevkusně zprznili i Příběh opravdového člověka. A shodou nešťastných náhod jsem viděl v televizi dokument, oslňující jejich infantilním humorem.

Loutky jsem viděl, ale buchy byly schované za scénou.

Docent pořád hrdě prohlašuje, že nemají žádného vedoucího, že jsou parta. Ale jednou za čas by se snad mohli složit na režiséra.

Epilog

Ještě jednu poznámku na závěr: nevím, kolik stála programová brožurka, ale myslím si, že pro pochopení Egona Bondyho byla zásadně důležitá. Neviděl jsem ji ale u mnoha návštěvníků. A poslední den už byla vyprodaná. To se pak člověk nemůže divit, že s mnohými diváky se Bondy míjel. Byli hozeni do vody, a kdo neuměl plavat, tak se ve víru osobnosti a díla Egona Bondyho utopil.

Radim Vařinka

P.S.: Tak jsem si tak pozpátku prošel tu svoji Boudu a snažil se zvážít, co mi dala a co nedala. Jen tak. Jako když se za starých časů scházeli vesničané při draní peří. Ať tak či onak, děkuji za příležitost a jsem rád těmto zkušenostem. I tomu, že to mám za sebou. Myslel jsem si ovšem, že to bude meduplnější. Ale on to žádný med nebyl.

R.V.